

IHMISOIKEUSKESKUS

Toimintakertomus 2019:

Vanhusten oikeuksien
edistäminen ja seuranta

Vanhusten oikeuksien edistäminen ja seuranta

1. Sidosryhmätö kansalaisyhteiskunnan ja viranomaisten kanssa

Ihmisoikeuskeskuksessa alkoi systemaattinen työ ikäihmisten oikeuksien edistämiseksi keväällä 2019. Eduskunta myönsi tehtävään lisäresursseja, joilla voitiin rekrytoida ihmisoikeuskeskukseen kaksi asiantuntijaa vanhusten oikeuksien edistämistehtäviin.

Työ vanhusten oikeuksien edistämiseksi aloitettiin luomalla verkostoja vanhusten ja heidän oikeuksiensa parissa työskentelevien tahojen kanssa ja kartoittamalla samalla vanhusten oikeuksien toteutumista. Ihmisoikeuskeskus tapasi vanhusjärjestöjen sekä aluehallintovirastojen ja Valviran edustajia, tutkijoita ja muita asiantuntijoita. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus teki yhteistyötä eduskunnan oikeusasiamiehen asiantuntijoiden kanssa.

Ihmisoikeuskeskuksen edustajat tapasivat muun muassa Ikäinstituutin, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry:n, Vanhustyön keskusliiton, Muistiliiton, Suvanto ry:n, Sydänliiton ja Omaishoitajaliiton johtoa ja asiantuntijoita. Tapaamisissa vanhusjärjestöjen kanssa käytiin läpi järjestöjen toimintatapoja, yhteistyömah-

Vanhusten oikeuksien edistämistyön tavoitteita vuonna 2019 olivat:

- oikeusperustaisen näkökulman vahvistaminen muun muassa vanhuspalveluissa
- vaikuttaminen arvoihin ja asenteisiin
- vaikuttaminen tietoon/tietämykseen vanhusten oikeuksista sekä
- vaikuttaminen vanhusten oikeuksiin liittyvän lainvalmistelun laatuun ja lakien/suosittelujen sisältöön.

dollisuuksia ja kartoitettiin vanhusten oikeuksien toteutumisen kipupisteitä. Keskusteluissa nousi esille muun muassa kielteiset asenteet ikääntyneitä kohtaan, vanhusten taloudelliset ongelmat, riittäviä ja sopivia palveluja koskevat kysymykset sekä digitalisaation aiheuttamat haasteet.

Tapaamisia oli lisäksi muun muassa Tampereen yliopiston, Jyväskylän yliopiston, Helsingin

yliopiston, Näkövammaisten liiton, Hyvinvointioikeuden instituutin, THL:n sekä Valviran ja aluehallintovirastojen edustajien kanssa. Yhteydenpito eri tahojen kanssa jatkui erilaisissa verkostoissa ja työryhmissä, kuten:

- vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASissa
- eduskunnan IKÄ-verkostossa
- yhteistyössä THL:n ja valvontaviranomaisten kanssa Vanhuspalvelujen tilakyselyn uudistamistyössä
- monenlaisissa yhteistyökuvioissa aluehallintovirastojen ja Valviran kanssa
- THL:n koordinoiman ikäturvallisuusohjelman valmistelussa ja
- CoE/AgeCare-neuvottelukunnassa.

Kotimaisten verkostojen lisäksi Ihmisoikeuskeskus on käynyt keskusteluja vanhusten oikeuksien edistämisestä kansainvälisellä tasolla, erityisesti ENNHRI:n, GANHRI:n ja Age European kanssa.

2. Koulutukset ja tilaisuudet

Ihmisoikeuskeskus järjesti 10.10.2019 Pikku-parlamentin auditoriossa *Vanhusten oikeudet* -seminaarin, jossa käsiteltiin vanhusten tilannetta Suomessa erityisesti oikeudellisesta näkökulmasta.¹ Seminaari oli suosittu, ja se keräsi 155 osallistujaa. Seminaarissa tutkijat, viranomaiset ja muut asiantuntijat kertoivat vanhusten oikeuksista vanhuspalvelujen ja toisaalta itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden näkökulmasta.

Ihmisoikeuskeskus järjesti Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), STM:n ja Kuntaliiton kanssa yhteistyössä *Vanhuspalvelujen järjestäminen ja hankinta* -koulutustilaisuuden 19.11.2019.² Tilaisuuden tarkoituksena oli käsitellä rinnakkain vanhusten palveluja koskevaa lainsäädäntöä ja vanhusten oikeuksia sekä

1 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/tilaisuudet/2019-tilaisuuksia/vanhustenoikeudet/>

2 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/tilaisuudet/2019-tilaisuuksia/vanhuspalvelujen-jarjestaminen/>

hankintalain vaatimuksia ja mahdollisuuksia. Koulutukseen osallistui 140 henkilöä.

Ihmisoikeuskeskuksen vanhusten oikeuksien asiantuntijat pitivät puheenvuoroja vanhusten oikeuksista erilaisissa tilaisuuksissa, kuten:

- SOSTE:n VAHVA-verkoston kokouksessa 9.10.2019
- Muistikonferenssissa 13.11.2019
- aluehallintovirastojen ja Valviran työkokouksessa 14.11.2019 ja
- aluehallintovirastojen ja Valviran koulutuskiertokierroksella ikäihmisten palveluista Inarissa 2.10.2019, Helsingissä 23.10.2019, Kajaanissa 6.11.2019 ja Turussa 20.11.2019.

3. Muu viestintä ja vaikuttaminen

Ihmisoikeuskeskus julkaisi lokakuussa *Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet – keskeiset kansainväliset sopimukset ja kansallinen lainsäädäntö* -julkaisun³, jossa käydään tiiviisti läpi ihmisoikeussopimuksia ja muita instrumentteja ikääntyneiden oikeuksien kannalta. Lisäksi julkaisussa käsitellään Suomen perustuslakia ja muuta kansallista lainsäädäntöä ikääntyneiden näkökulmasta. Ihmisoikeuskeskus käännätti suomeksi Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) julkaisun *Ajattelutavan muutos – kohti oikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ikääntymiseen* (englanninkielinen alkuperäisjulkaisusta *Shifting perceptions: towards a rights-based approach to ageing*)⁴, jossa tarkastellaan ikäsyrynnän vaikutuksia yksilön, sosiaalisen ryhmän ja yhteiskunnan tasolla.

Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivuille tehtiin alasivu vanhusten oikeuksista.⁵ Sivulla on tiiviisti tietoa vanhusten oikeuksista, Ihmisoikeuskeskuksen ikääntyneitä käsittelevät julkaisut sekä ajankohtaisia uutisia Ihmisoikeuskeskuksen vanhusten oikeuksiin liittyvästä toiminnasta.

Saamen kielten viikolla 21.–27.10.2019 Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivujen Vanhusten oikeudet -alasuilla julkaistiin juttuja saamelaisvanhusten tilanteesta ja saamelaiden kielellisistä oikeuksista inarinsaameksi, pohjoissaameksi ja koltansaameksi.⁶ Jutut ja niiden käännökset tehtiin yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa. Kuvasarjat tekstin yhteyteen hankittiin valokuvaaja Hanna-Kaisa Hämäläiseltä.

3 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut2/ihmisoikeuskeskuksen-selvitykset/>

4 https://ihmisoikeuskeskus-fi-bin.directo.fi/@Bin/dc5f13e2d52111d6445d6431341c78bf/1582288089/application/pdf/8774455/Ajattelutavan_muutos_FRA.pdf

5 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vanhusten-oikeudet/>

6 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vanhusten-oikeudet/ikaantyneet-saamelaiset/>

Kuvat saamelaisvanhuksista liittyvät laajempaan kuvasarjatilaukseen, jonka tavoitteena oli esittää erilaisia ikääntyneitä. Kuvia käytettiin monipuolisesti viestinnässä esimerkiksi Twitterissä, verkkosivuilla ja eri tilaisuuksien esityksissä. Kuvasarjasta teetettiin myös erillinen esitys, joka esitettiin *Vanhusten oikeudet* -seminaarissa ja *Vanhuspalvelujen hankinta ja järjestäminen* -koulutustilaisuudessa.

Ihmisoikeuskeskuksen asiantuntijat kirjoittivat ikääntyneiden itsemääräämisoikeudesta artikkelin Vanhustyön keskusliiton julkaisemaan *Vanhustyö*-lehteen. Artikkelin julkaistiin myös Vanhustyön keskusliiton verkkosivuilla, Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivuilla ja siitä tiedotettiin Twitterissä sekä STT:n uutispalvelun kautta.⁷

Vuoden 2019 aikana keskeistä vaikuttamistyötä oli myös hallitusohjelmaan sisältyvien vanhusten oikeuksien edistämiseen liittyvien tavoitteiden seuranta. Ihmisoikeuskeskus teki seurantaan varten koosteen kaikista ikääntyneisiin liittyvistä tavoitteista sekä valitsi niiden joukosta Ihmisoikeuskeskuksen kannalta keskeisimmät seurattavat hankkeet. Vuoden 2019 aikana

hallitusohjelman tavoitteet eivät vielä ehtineet edistyä kovinkaan pitkälle, vaan kyse oli lähinnä toimeenpanon valmistelusta.

Vanhusten oikeuksista annettiin kaksi lausuntoa. Lokakuussa annettiin sosiaali- ja terveysministeriölle lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 15 ja 20 §:n muuttamisesta sekä 20 §:n väliaikaisesta muuttamisesta. Lausunto käsitteli vanhusten ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoitusta. YK:n ikääntyneiden oikeuksia käsittelevälle jatkuvalla työryhmälle (Open-ended Working Group on Ageing) annettiin lausunto huhtikuussa 2020 pidettävää työryhmän 11. istuntoa varten. Lausuntoon pyydettiin näkemyksiä Suomen tilanteesta muun muassa ikääntyneiden oikeudesta työhön, oikeuksiin pääsystä ja sosiaaliturvasta.⁸

8 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut2/lausuntoja-ja-kannanottoja/>

7 <https://www.sttinfo.fi/tiedote/vanhuksen-itsema-araamisoikeus?publisherId=64021107&releaseId=69869553>

4. Yritysvastuu ja sote-alan yritykset

Osana vanhusten oikeuksien edistämistä Ihmisoikeuskeskus aloitti kartoittamaan sosi-aali- ja terveystalvelujen alan yritysten yritys-vastuuseen liittyviä kysymyksiä. Kesäkuussa Ihmisoikeuskeskus tapasi yritysvaluverkosto FIBS ry:n ja hyvinvointialan yksityisten yritysten ja järjestöjen etujärjestönä toimivan HALI ry:n edustajia. Tapaamisella alustettiin Ihmisoikeuskeskuksen mahdollista jatkotoimintaa yritysvas-tuun osalta.

Ihmisoikeuskeskus osallistui Genevessä järjestettyyn YK:n vuosittaiseen *Business and Human Rights Forumiin* 25.-27.11.2019 ja Suomen EU-puheenjohtajuuskauden yritysvaluutilaisuuteen *Business and Human Rights: Towards a Common Agenda for Action* Brysselissä 2.12.2019. Tilaisuuksissa saatiin ajankohtaiskatsaus yritysvaluukysymyksistä ja luotiin kontakteja keskeisiin tahoihin teeman osalta niin kansainvälisesti kuin suomalaisten toimijoiden osalta. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus liittyi yritysvaluverkosto FIBS ry:n jäseneksi syksyllä 2019.

Ihmisoikeuskeskus tuki FIANT Consulting Oy:n ja 3bility Consultingin *Words to Deeds* -selvitystä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden toimeenpanosta 50:ssä Suomen suurimmassa pörssi-yrityksessä.⁹ Selvitys julkaistiin marraskuussa. Selvityksen mukaan tarkastelluista yrityksistä 94 prosenttia on sitoutunut ainakin yleisellä tasolla kunnioittamaan ihmisoikeuksia toiminnassaan. Kuitenkin vain 20 prosenttia yrityksiä kertoi arvioivansa järjestelmällisemmin ihmisoikeusriskejä ja -vaikutuksia. Suurimmalla osalla arvioiduista yrityksistä ei edelleenkään ole selkeitä prosesseja ihmisoikeusriskiensä ja -vaikutustensa arviointia varten.

⁹ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x=5822114=8444188>

Ihmisoikeuskeskus

Ihmisoikeuskeskus edistää ja seuraa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä kehittää eri perus- ja ihmisoikeustoimijoiden välistä yhteistyötä. Sen toimivalta kattaa myös yksityiset tahot, kuten yritystoiminnan. Ihmisoikeusvaltuuskunta edistää eri toimijoiden välistä tiedonkulkua ja käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti merkittäviä perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa muodostavat Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution.

Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteisenä tehtävänä on:

- edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatusta ja tutkimusta
- laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta
- tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi
- osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön
- huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä sekä
- edistää, suojella ja seurata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscntret.fi

Kuvat: Hanna-Kaisa Hämäläinen

IHMISOIKEUSKESKUS
MANNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

© Ihmisoikeuskeskus
2020 Helsinki